

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ “ЮРИДИЧНА
АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО”**

ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“КРИМІНАЛІСТИКА”

Харків
2012

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ “ЮРИДИЧНА
АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО”

Електронна копія

ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“КРИМІНАЛІСТИКА”

(галузь знань 0304 “Право”,
освітньо-кваліфікаційний рівень “Бакалавр”,
напрямок підготовки 6.030401 “Правознавство”)

*Затверджено вченою радою університету
(протокол №10 від 15.06.2012 р.)*

Харків
2012

Програма навчальної дисципліни “Криміналістика” (галузь знань 0304 “Право”, освітньо-кваліфікаційний рівень “Бакалавр”, напрям підготовки 6.030401 “Правознавство”) / уклад.: В. А. Журавель, В. О. Коновалова, В. Ю. Шепітько. – Х. : Нац. ун-т “Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого”, 2012. – 17 с.

У к л а д а ч і: В. А. Журавель,
В. О. Коновалова,
В. Ю. Шепітько

*Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою
університету (протокол № 8 від 17.10.2012 р.)*

ВСТУП

Криміналістика належить до дисциплін, засвоєння яких становить фундамент фахової підготовки юриста. Володіння криміналістичними знаннями та отримання належних практичних навичок є обов'язковими для слідчого (дознавача), прокурора, судді, адвоката, оскільки виконувані ними функції безпосередньо пов'язані із застосуванням саме цих знань. Інші представники юридичного фаху також не можуть обійтися у своїй діяльності без знань криміналістики. Мета криміналістики як навчальної дисципліни – засвоєння студентами найбільш ефективних прийомів, методів та засобів боротьби зі злочинністю.

Програма побудована так, щоб якнайповніше охопити зміст дисципліни “Криміналістика” і викласти його в логічній послідовності – від основних понять і теоретичних положень до сучасних методик, засобів і прийомів криміналістичного розслідування, тому складається вона з чотирьох розділів: “Теоретичні основи криміналістики” (розділ I), “Криміналістична техніка” (розділ II), “Криміналістична тактика” (розділ III), “Криміналістична методика” (розділ IV).

Тематичне наповнення цих розділів у концентрованому узагальненому виді відбиває зміст курсу “Криміналістика”.

До навчальної програми додано список основних літературних джерел.

У результаті вивчення криміналістики студенти повинні:

– **знати** основні проблеми загальної теорії криміналістики; зміст традиційних галузей криміналістичної техніки; загальні положення криміналістичної тактики та її окремих елементів; тактичні особливості проведення окремих слідчих дій; загальні положення криміналістичної методики та специфіку розслідування окремих видів злочинів;

– **вміти** правильно застосовувати науково-технічні засоби та техніко-криміналістичні прийоми; виконувати вимоги щодо виявлення, фіксації, вилучення та збереження доказів; планувати розслідування в цілому та складати плани розслідування окремих слідчих дій; ставити та вирішувати логіко-психологічні завдання, висувати слідчі версії; використовувати тактичні прийоми проведення окремих слідчих дій залежно від ситуації; застосовувати відповідні криміналістичні методики.

З М І С Т

Р о з д і л I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КРИМІНАЛІСТИКИ

1. Предмет, система, методи та завдання криміналістики. Історія криміналістики

Предмет криміналістики. Зміст і сучасні підходи до конструювання визначень криміналістики. Закономірності, які вивчає криміналістика, закони її розвитку. Завдання криміналістики на сучасному етапі. Природа криміналістики. Зв'язок криміналістики з суміжними галузями знань. Місце криміналістики в системі юридичних наук.

Система криміналістики. Загальна теорія криміналістики. Криміналістична техніка. Криміналістична тактика. Криміналістична методика.

Процес пізнання у криміналістиці. Система методів пізнання у криміналістиці. Використання законів логіки і форм мислення (понять, суджень, умовиводів). Роль дедукції, індукції, аналогії та моделювання. Використання логічних прийомів пізнання: аналізу, синтезу, порівняння, абстрагування та узагальнення.

Класифікація методів криміналістики. Загальнонаукові методи криміналістики. Спостереження, вимірювання, опис, експеримент, порівняння.

Методи науки та методи практичної діяльності. Спеціальні методи криміналістики. Критерії допустимості спеціальних методів криміналістики у кримінальному судочинстві.

Виникнення і розвиток криміналістики. Етапи становлення криміналістики. Сучасний стан криміналістики в Україні. Експертні та наукові криміналістичні установи в Україні. Українські вчені-криміналісти і криміналістична література.

2. Криміналістична ідентифікація

Поняття криміналістичної ідентифікації. Наукові засади криміналістичної ідентифікації. Загальна теорія криміналістич-

ної ідентифікації. Значення криміналістичної ідентифікації в судовій, слідчій та експертній практиці.

Типи та види криміналістичної ідентифікації. Групова належність. Об'єкти криміналістичної ідентифікації та їх класифікація.

Поняття та класифікація ідентифікаційних ознак. Ідентифікаційне поле. Ідентифікаційний період. Загальна методика ідентифікації. Стадії ідентифікації. Способи порівняльного дослідження. Результат ідентифікаційного дослідження.

Використання математичних методів та ЕОМ в ідентифікаційних дослідженнях.

Р о з д і л II. КРИМІНАЛІСТИЧНА ТЕХНІКА

3. Загальні положення криміналістичної техніки

Поняття та завдання криміналістичної техніки. Досягнення природничих і технічних наук – головне джерело розвитку криміналістичної техніки. Напрямки розвитку криміналістичної техніки. Правові основи використання криміналістичної техніки. Галузі криміналістичної техніки.

Сутність та види науково-технічних засобів. Форми застосування криміналістичної техніки. Принципи реалізації науково-технічних засобів. Техніко-криміналістична оснащеність органів досудового слідства. Пересувна криміналістична лабораторія (ПКЛ). Універсальні та спеціалізовані комплекти науково-технічних засобів. Слідча валіза. Дактилоскопічний набір. Портативний набір “Молекула”.

Криміналістична техніка експертного дослідження. Технічні засоби профілактики.

4. Судова фотографія та відеозапис

Поняття судової фотографії, її завдання та значення. Види та методи судової фотографії. Використання фотофіксації

у розслідуванні злочинів. Судово-оперативна фотографія. Фотозйомка місця події. Особливості фотозйомки трупа. Фотографування слідів.

Упізнавальна фотозйомка. Фотозйомка при відтворенні обстановки та обставин події, обшуку, пред'явленні для впізнання. Методи судово-оперативної фотографії. Панорамна та вимірювальна фотозйомки.

Судово-дослідницька фотографія. Фотографічні методи змінення контрастів. Фотозйомка в інфрачервоних, ультрафіолетових, рентгенівських променях. Макро- і мікрофотографія.

Судовий відеозапис. Методи та прийоми відеозйомки.

5. Трасологія

Поняття трасології, її наукові основи. Значення трасології в судово-слідчій та експертній практиці. Поняття сліду в трасології. Механізм слідоутворення. Класифікація слідів. Основи дактилоскопії.

Сліди рук. Папілярні візерунки, їх види. Виявлення, фіксація і вилучення слідів рук. Способи виявлення та фіксації слідів рук. Пороскопічні та еджескопічні дослідження. Сутність дактилоскопічної експертизи.

Сліди ніг та взуття людини. Доріжка слідів ніг та її криміналістичне значення. Фіксація слідів ніг. Способи виготовлення зліпків.

Сліди знарядь злочину та інструментів, їх класифікація. Способи фіксації слідів знарядь злочину.

Сліди транспортних засобів, їх класифікація. Особливості фіксації та вилучення слідів транспортних засобів.

6. Судова балістика

Поняття судової балістики, її наукові основи. Значення судової балістики в судовій, слідчій та експертній практиці. Завдання судової балістики.

Об'єкти судово-балістичного дослідження. Вогнепальна

зброя, її класифікація. Боєприпаси до вогнепальної зброї. Види і характеристика слідів пострілу.

Слідчий огляд та дослідження зброї і слідів пострілу на місці події. Огляд і дослідження боєприпасів. Визначення напрямку пострілу. Метод візування.

Судово-балістична експертиза. Завдання судово-балістичної експертизи. Встановлення придатності та бойових властивостей зброї. Встановлення групової належності й ідентичності зброї. Ідентифікація зброї за кулями та гільзами.

7. Техніко-криміналістичне дослідження документів

Поняття техніко-криміналістичного дослідження документів і його завдання. Документ як об'єкт криміналістичного дослідження. Види документів. Реквізити документів.

Слідчий огляд документів. Встановлення змін у тексті документа. Ознаки зміни тексту документа. Підчистка, травлення, змивання, дописка, виправлення, заміна частин документа.

Дослідження закреслених і залитих текстів. Встановлення тексту спалених документів. Встановлення слабковидимих і невидимих текстів.

Встановлення технічних підробок підписів. Дослідження машинописних текстів.

Встановлення підробки відбитків печаток і штампів. Ідентифікація печаток і штампів за їх відбитками. Можливості експертного дослідження відбитків печаток і штампів.

Дослідження матеріальної частини документів. Встановлення підробок бланків та іншої акциденції. Основи дослідження паперових грошей і цінних паперів.

Технічна експертиза документів. Можливості експертного дослідження.

8. Криміналістичне дослідження письма

Наукові основи криміналістичного дослідження письма. Предмет судового почеркознавства. Навички письма та їх властивості. Поняття почерку. Динамічний стереотип. Індивідуальність письма та варіантність його ознак.

Ідентифікаційні ознаки письма та їх класифікація. Ознаки письмової мови. Топографічні ознаки письма. Система ідентифікаційних ознак почерку. Загальні та окремі ознаки почерку.

Судово-почеркознавча експертиза. Підготовка матеріалів до почеркознавчої експертизи. Вільні й експериментальні зразки почерку і підписів. Методика судово-почеркознавчої експертизи. Особливості дослідження підписів. Авторознавча експертиза та її можливості.

9. Ідентифікація людини за ознаками зовнішності

Поняття ідентифікації людини за ознаками зовнішності. Види та форми ототожнення людини. Класифікація ознак зовнішності людини (словесний портрет). Анатомічні та функціональні ознаки.

Методика та принципи словесного портрета. Застосування фоторобота у слідчій та оперативно-розшуковій роботі. Портретно-криміналістична експертиза.

10. Кримінальна реєстрація

Поняття і значення кримінальної реєстрації. Криміналістичний облік. Види криміналістичних обліків. Дактилоскопічний облік. Дактилоскопіювання живих осіб і трупів. Дактилоскопічна формула. Особливості формування слідотек. Порядок ведення дактилоскопічного обліку.

Розділ III. КРИМІНАЛІСТИЧНА ТАКТИКА

11. Загальні положення криміналістичної тактики

Поняття і предмет криміналістичної тактики. Тактика досудового розслідування та судового розгляду. Принципи криміналістичної тактики. Тенденції розвитку криміналістичної тактики.

Засоби криміналістичної тактики. Поняття тактичного прийому і тактичної рекомендації. Джерела та функції тактичних прийомів. Класифікація тактичних прийомів. Типова система тактичних прийомів. Тактичні комбінації і тактичні операції. Тактика окремих слідчих дій. Застосування тактичних прийомів при провадженні слідчих дій.

Прийняття тактичного рішення. Тактичний ризик.

12. Організація та планування розслідування

Сутність організації розслідування, її зміст. Поняття та значення планування розслідування. Принципи планування розслідування. Елементи планування. Техніка планування. Особливості планування при розслідуванні складних та багатоепізодних справах. Використання графіків і схем при плануванні. Сіткове планування.

Криміналістична версія, її логічна природа. Види криміналістичних версій. Слідча версія. Загальні та окремі версії. Типові версії. Побудова версій, їх перевірка.

13. Слідчий огляд

Поняття, види та принципи слідчого огляду. Поняття огляду місця події. Учасники слідчого огляду та їх роль. Підготовка до огляду місця події.

Ситуації огляду місця події. Концентричний, ексцентричний та фронтальний методи. Тактичні прийоми огляду місця події та їх системи. Негативні обставини та їх значення. Огляд трупа.

Використання науково-технічних засобів. Фіксація результатів слідчого огляду. Складання планів та схем.

14. Допит

Поняття та види допиту. Предмет допиту. Підготовка до допиту.

Зміст тактики допиту. Тактичні прийоми допиту та їх системи. Встановлення психологічного контакту з допитуваним. Актуалізація забутого у пам'яті допитуваного. Викриття неправди в показаннях.

Тактика допиту свідка і потерпілого. Тактика допиту підозрюваного та обвинуваченого. Допит неповнолітніх. Очна ставка.

Фіксація результатів допиту. Застосування звукозапису і відеозапису на допиті.

15. Обшук і виїмка

Поняття та ознаки. Види обшуку та їх характеристика. Об'єкти обшуку та пошуку. Обшук у приміщенні. Обшук ділянки місцевості. Обшук особи. Обшук транспортних засобів. Обшук комп'ютерних засобів. Підготовка до обшуку. Тактика обшуку. Типові системи тактичних прийомів обшуку.

Особливості виїмки. Виїмка документів. Виїмка поштово-телеграфної кореспонденції.

Фіксація результатів обшуку та виїмки. Особливості фіксації відомостей про об'єкти пошуку.

16. Пред'явлення для впізнання

Поняття та ознаки пред'явлення для впізнання. Види впізнання. Об'єкти пред'явлення для впізнання.

Підготовка до пред'явлення для впізнання. Порядок пред'явлення для впізнання живих осіб, трупів, предметів і тварин.

Тактичні прийоми пред'явлення для впізнання. Особли-

вості пред'явлення для впізнання людей за голосом, фотознімками, динамічними властивостями.

Фіксація результатів пред'явлення для впізнання. Відеозйомка та звукозапис при пред'явленні для впізнання.

17. Слідчий експеримент

Поняття та ознаки слідчого експерименту. Види слідчого експерименту. Перевірка показань на місці

Підготовка до слідчого експерименту. Створення умов для проведення слідчого експерименту. Залучення спеціалістів. Тактичні правила проведення слідчого експерименту. Застосування науково-технічних засобів.

Фіксація результатів слідчого експерименту.

18. Залучення експертів. Проведення судових експертиз

Поняття спеціальних знань і форми використання їх у кримінальному судочинстві. Поняття та значення судових експертиз. Класифікація судових експертиз. Система судово-експертних установ в Україні. Процесуальні та організаційні питання залучення експертів (призначення експертиз).

Підготовка матеріалів до проведення судової експертизи. Визначення мети та обсягу дослідження, формулювання питань експерту. Вибір експертної установи або експерта.

Особливості організації і проведення повторної, додаткової, комісійної та комплексної експертиз.

Наукові критерії оцінки достовірності висновку експерта. Висновок експерта, його структура та зміст.

Розділ IV. КРИМІНАЛІСТИЧНА МЕТОДИКА

19. Загальні положення криміналістичної методики

Поняття та зміст криміналістичної методики, її роль у системі криміналістики.

Сутність та структура окремої криміналістичної методики. Значення окремої криміналістичної методики. Криміналістична класифікація злочинів. Поняття криміналістичної характеристики злочинів. Структура криміналістичної характеристики злочинів та її елементи.

Види та форми взаємодії при розслідуванні злочинів. Ситуаційний підхід у розслідуванні злочинів.

20. Розслідування вбивств

Види вбивств. Криміналістична характеристика вбивств, її елементи та кореляційні зв'язки між ними. Організація та планування розслідування вбивств. Обставини, що підлягають з'ясуванню. Типові слідчі ситуації та версії при розслідуванні вбивств.

Слідчі дії, організаційні та оперативно-розшукові заходи. Особливості конструювання та перевірки слідчих версій. Специфіка провадження окремих слідчих дій та тактичних операцій. Взаємодія слідчого з іншими органами та спеціалістами.

21. Розслідування деяких видів убивств

Особливості розслідування вбивств на замовлення. Криміналістична характеристика вбивств на замовлення. Типова система слідчих дій.

Особливості розслідування вбивств за відсутності трупа. Криміналістична характеристика вбивств за відсутності трупа. Система слідчих дій. Особливості розслідування вбивств, пов'язаних із виявленням частин розчленованого трупа. Крими-

налістична характеристика вбивств із розчленуванням трупа. Типові слідчі ситуації. Слідчі дії та тактичні операції.

22. Розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (розкрадань)

Криміналістична характеристика розкрадань. Ознаки розкрадання. Обставини, що підлягають з'ясуванню. Інвентаризація, документальна ревізія, аудит. Планування розслідування. Типові слідчі ситуації. Типові версії. Особливості проведення слідчих дій та тактичних операцій. Залучення експерта для проведення судово-економічної та інших експертиз.

23. Розслідування крадіжок, грабежів і розбоїв

Види крадіжок. Криміналістична характеристика крадіжок. Обставини, що підлягають з'ясуванню. Організація та планування розслідування. Типові слідчі ситуації. Типові версії. Особливості проведення окремих слідчих дій.

Криміналістична характеристика грабежів та розбоїв. Обставини, що підлягають з'ясуванню. Типові слідчі ситуації. Типові версії. Особливості проведення окремих слідчих дій.

24. Розслідування шахрайства

Види шахрайства. Криміналістична характеристика шахрайства. Обставини, що підлягають з'ясуванню. Організація та планування розслідування. Типові слідчі ситуації. Типові версії. Особливості проведення окремих слідчих дій.

25. Розслідування хабарництва

Криміналістична характеристика хабарництва. Обставини, що підлягають з'ясуванню. Виявлення ознак хабарництва. Початковий етап розслідування. Організація та планування

розслідування. Типові слідчі ситуації. Типові версії. Особливості проведення окремих слідчих дій.

26. Розслідування злочинних порушень правил безпеки дорожнього руху

Криміналістична характеристика злочинних порушень правил безпеки дорожнього руху. Поняття дорожньо-транспортної події. Обставини, що підлягають з'ясуванню. Типові слідчі ситуації. Типові версії.

Тактика провадження окремих слідчих дій. Особливості проведення слідчого експерименту. Використання спеціальних знань Судова автотехнічна експертиза. Судова дорожньо-технічна експертиза.

27. Розслідування підпалів та інших злочинів, пов'язаних із виникненням пожеж

Криміналістична характеристика підпалів та інших злочинів, пов'язаних із виникненням пожеж. Організація та планування розслідування. Типові слідчі ситуації. Типові версії. Огляд місця пожежі. Виявлення ознак підпалу. Встановлення осередку пожежі. Використання спеціальних знань. Пожежно-технічна експертиза.

28. Розслідування злочинів проти довкілля

Криміналістична характеристика злочинів проти довкілля. Виявлення ознак злочинів проти довкілля. Обставини, що підлягають з'ясуванню.

Типові слідчі ситуації. Організація та планування розслідування Типові версії. Взаємодія зі службами екологічного контролю. Особливості проведення слідчих дій та тактичних операцій. Огляд місця події. Огляд документів. Допит свідків. Використання спеціальних знань. Судово-екологічна експертиза.

29. Розслідування злочинів, що вчиняються організованими групами

Криміналістична характеристика злочинів, що вчиняються організованими групами. Обставини, що підлягають з'ясуванню.

Взаємодія слідчого з оперативно-розшуковими органами. Тактика окремих слідчих дій. Огляд місця події. Допит організаторів та членів організованих злочинних груп. Обшук. Використання спеціальних знань.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Белкин Р. С. Криминалистическая энциклопедия / Р. С. Белкин. – М.: Мегатрон XXI, 2000.

Белкин Р. С. Курс криминалистики: в 3 т. / Р. С. Белкин. – М.: Юристъ, 1997.

Журавель В. А. Криміналістичні методики: сучасні наукові концепції: [моногр.] / В. А. Журавель. – Х.: Вид. агенція “Апостиль”, 2012. – 304 с.

Керівництво з розслідування злочинів: наук.-практ. посіб. / кол. авторів: В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін.: за ред. В. Ю. Шепітька. – Х.: Одиссей, 2009. – 960 с.

Криміналістика: підруч. / за ред. В. Ю. Шепітька. – 3-те вид., переробл. і допов. – К.: Ін Юре, 2004.

Криміналістика: підруч. / за ред. В. Ю. Шепітька. – 4-те вид., переробл. і допов. – Х.: Право, 2008.

Кузьмічов В. С. Криміналістика: навч. посіб. / В. С. Кузьмічов, Г. І. Прокопенко; за заг. ред. В. Г. Гончаренка та Є. М. Моїсеєва. – К.: Юрінком Інтер, 2001.

Настільна книга слідчого: [наук.-практ. вид. для слідчих і дізнавачів] / М. І. Панов, В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова та ін. – 3-те вид., переробл. і допов. – К.: Ін Юре, 2011. – 736 с.

Салтевський М. В. Криміналістика: підруч.: [у 2 ч. – Ч.2.] / М. В. Салтевський – Х.: Консум, 2001.

Шепітько В. Ю. Криміналістика: енцикл. слов. / В. Ю. Шепітько. – Х.: Право, 2001.

Шепітько В. Ю. Криміналістика: слов. термінів. / В. Ю. Шепітько. – К.: Ін Юре, 2004.

Шепітько В. Ю. Довідник слідчого / В. Ю. Шепітько. – К.: Ін Юре, 2008.

Шепітько В. Ю. Криміналістика: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. Ю. Шепітько. – К.: Ін Юре, 2010.

Шепітько В. Ю. Криміналістика: курс лекцій / В. Ю. Шепітько. – 4-е изд. – Х.: Одиссей, 2011. – 368 с.

Навчальне видання

Електронна копія

ПРОГРАМА

НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

“КРИМІНАЛІСТИКА”

(галузь знань 0304 “Право”,
освітньо-кваліфікаційний рівень “Бакалавр”,
напрямок підготовки 6.030401 “Правознавство”)

У к л а д а ч і: ЖУРАВЕЛЬ Володимир Андрійович,
КОНОВАЛОВА Віолетта Омелянівна,
ШЕПІТЬКО Валерій Юрійович

Відповідальний за випуск *В. Ю. Шепітько*

Редактор *О. І. Борисенко*
Комп’ютерна верстка *Л. П. Лавриненко*

План 2012

Підп. до друку 20.11.2012. Формат 60x84 ¹/₁₆. Папір офсетний.
Друк: ризограф. Ум. друк. арк. 1,1. Облік.-вид. арк. 0,51. Вид. № 208.
Тираж прим. Зам. № 4519. Ціна договірна.

Редакційно-видавничий відділ
Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”,
вул. Пушкінська, 77, м. Харків, 61024, Україна.

Друкарня
Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”,
вул. Пушкінська, 77, м. Харків, 61024, Україна.